

- ¹ *Витрук Н. В.* Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс / Витрук Н. В. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 383 с.
- ² *Эбзеев Б. С.* Конституция. Правовое государство. Конституционный суд : [учеб. пособие для вузов] / Эбзеев Б. С. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1996. – 349 с.
- ³ *Овсепян Ж. И.* Правовая защита конституций. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах / Овсепян Ж. И. – Ростов н/Д : Литература Д, 1992.
- ⁴ *Селіванов А. О.* Верховенство права в Конституційному правосудді: Аналіз конституційної юрисдикції / Селіванов А. О.– К.; Х. : Акад. прав. наук України, 2006. – 400 с.
- ⁵ *Тодика Ю. М.* Конституційний Суд України і прокуратура в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав громадян / Ю. М. Тодика, О. В. Марцеляк. – Х. : Лібра, 1998. – 107 с.
- ⁶ *Гаврюсов Ю. В.* Правовые вопросы организации и деятельности конституционных судов субъектов Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Ю. В. Гаврюсов. – М., 2003. – 204 с. – С. 18.
- ⁷ *Витрук Н. В.* Вказана праця. – С. 13.
- ⁸ *Гергелійник В. О.* Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / В. О. Гергелійник. – К., 1999. – 203 с.
- ⁹ *Кечекьян С. Ф.* Всеобщая история государства и права : учеб. для юрид. ин-в / Кечекьян С. Ф. – М. : Юриздат, 1944. – Ч. 1: Древний мир. – 1944. – 216 с.
- ¹⁰ *Мироненко О.* Захист «правди» і «благодаті» за доби Київської Русі та Литовсько-Руської держави / О. Мироненко // Вісник Конституційного Суду України. – 1999. – № 1. – С. 64–78.
- ¹¹ *Мироненко О.* Січове козацтво на сторожі незайманості «народної конституції» пращурів / О. Мироненко // Вісник Конституційного Суду України. – 1999. – № 2. – С. 74–85.
- ¹² *Мироненко О.* Про деякі загальні підходи до поняття «конституційна юрисдикція» і предмета її історії / О. Мироненко // Вісник Конституційного Суду України. – 1998. – № 4. – С. 46–61.
- ¹³ *Витрук Н. В.* Вказана праця. – С. 13.
- ¹⁴ *Кряжов В. А.* Конституционная юстиция в Российской Федерации / Кряжов В. А., Лазарев Л. В. – М. : БЕК, 1988.

Резюме

Досліджено історичні періоди, що охоплюють процес формування ідей конституційного судочинства, який передуює законодавчому запровадженню відповідного інституту. У досліджуваному контексті розглянуто питання щодо співвідношення конституційного судочинства й конституційного контролю.

Ключові слова: конституція; конституційний контроль; конституційне судочинство; становлення.

Резюме

Исследованы исторические периоды, которые охватывают процесс формирования идей конституционного судопроизводства, который предшествует законодательному введению соответствующего института. В исследуемом контексте рассмотрен вопрос относительно соотношения конституционного судопроизводства и конституционного контроля.

Ключевые слова: конституция; конституционный контроль; конституционное судопроизводство; становление.

Summary

Probed historical periods which engulf the process of forming of ideas of the constitutional legal proceeding, which is preceded legislative introduction of the proper. In the probed context a question is considered in relation to correlation of the constitutional legal proceeding and constitutional control.

Key words: constitution; constitutional control; constitutional legal proceeding; becoming.

Отримано 06.03.2012

М. А. МАРКУШ

Марія Андріївна Маркуш, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, суддя Конституційного Суду України

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ТА ІНШІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ МЕЖ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ

Конституційно захищені права і свободи громадян – це не абстрактна ідея, а реальність, в якій постійно випробовується авторитет держави¹, бо саме вона є основним суб'єктом їх забезпечення та захисту. Саме перед державою сьогодні постали нові виклики, пов'язані з завданнями оптимізації національного механізму захисту прав людини. Цей механізм має виключно правовий характер і забезпечується системою правових

норм, принципів, гарантій та інституцій, до яких зокрема належить Конституційний Суд України (далі – КС України). Конституційно-судовий механізм захисту прав особи в Україні має удосконалюватися, що зумовлено утвердженням і забезпеченням прав та свобод людини, є головним обов'язком держави та її відповідальністю перед людиною за свою діяльність.

Захист прав та свобод людини і громадянина є важливим завданням органу конституційної юрисдикції. Забезпечення стабільності правового статусу особистості, гарантування декларованих державою прав і свобод засобами конституційного судочинства через процедуру судового конституційного контролю значною мірою унеможливить їх порушення та уникнення відповідальності за такі порушення, а тому має особливе правозахисне значення.

Особливості статусу, засоби юридичного впливу та предметна юрисдикція, визначені Конституцією України зазначають виняткову роль КС України в механізмі захисту прав людини і громадянина, однак можливість скористатися цим видом захисту є обмеженою питаннями офіційного тлумачення Основного Закону та законів України, тоді як щодо питання здійснення нормо-контролю такий захист має опосередкований характер.

У правовій системі України громадянин не наділений правом індивідуального звернення до КС України, тобто правом подання конституційної скарги. Суди загальної юрисдикції, вирішуючи конкретні справи (казуси), мають досліджувати питання відповідності нормативних актів Конституції України, і, якщо існує сумнів, повинні звертатися з клопотанням про відкриття конституційного провадження шляхом встановленої законом процедури. Однак цей підхід не можна тлумачити як такий, що вимагає від судів загальної юрисдикції детально розглядати питання щодо конституційності, якщо таке навіть і порушує одна зі сторін, або зобов'язує суди передавати кожне таке питання до КС України. Тут очевидно, що суди загальної юрисдикції користуються певною дискрецією щодо розгляду питань конституційності, які виникли в рамках конкретного провадження.

Сучасні теорія і практика конституціоналізму дійшли висновку, що Основний Закон України повинен передбачити право громадян на конституційну скаргу. Вказана позиція пов'язана з розширенням меж повноважень КС України у сфері конституційного контролю за діяльністю держави та необхідністю проведення конституційної реформи в Україні. Відсутність в Основному Законі України правового механізму оскарження громадянином до КС України закону чи окремих його положень на предмет відповідності Конституції України (конституційності) є однією з суттєвих прогалин конституційного правосуддя і обмеженням гарантій громадян на захист своїх прав. Така прогалина свідчить про слабкість національного захисту прав і свобод громадян, адже за наявності права громадян на конституційну скаргу можна було б оцінювати з позиції кожної людини, наскільки державою в її інтересах приймаються і реалізуються закони.

Право громадян на конституційну скаргу має виглядати не лише як правовий інструмент захисту конституційних прав і свобод, а й як орієнтир для держави, яка зобов'язана дбати про людину, сприяти формуванню громадянського суспільства і відповідати за його безпеку. Саме через відсутність правових інструментів захисту конституційних прав через їх поновлення органом конституційної юрисдикції українські громадяни дедалі частіше направляють скарги до Європейського суду з прав людини (далі – ЄС). Таким чином, цей суд став ефективним і доступним інститутом для громадян України, які бажають добитися захисту своїх конституційних прав. Однак, основними причинами визнання ЄС порушення прав людини є невідповідність чи явна суперечність національного законодавства принципам і нормам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)² або розбіжність у здійснюваній національними правозахисними органами інтерпретації змісту прав людини з їх тлумаченням, яке обґрунтовує і реалізовує КС України у своїх рішеннях, а не його невідповідність Конституції України.

Конституційна скарга з точки зору визнання Конституцією України найвищою соціальною цінністю людини її життя, честі і гідності, недоторканності і безпеки, верховенства права (статті 3, 8) мала б виступити ефективним та прогресивним правовим засобом захисту прав та свобод людини і громадянина. Введення конституційної скарги як інституту вимагає конституційної інституціоналізації, що є можливим виключно шляхом внесення змін та доповнень до Основного Закону України в частині розширення повноважень КС України, а також внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України». На нашу думку, слід виокремити предмет права на конституційну скаргу та звернення громадян, що у зарубіжних країнах має найбільш суттєве юрисдикційне значення. Тому слушною є пропозиція А. С. Селіванова щодо запровадження нового механізму гарантій дотримання конституційних прав та свобод людини і громадянина з метою привернення уваги до об'єктивної функції держави, яка пов'язана з прийняттям законів в інтересах людини і громадянина, а саме: розширити ст. 150 Конституції України введенням права громадянина на конституційну скаргу³.

Конституційне правосуддя набуває особливого значення для суспільства, коли воно спрямоване на забезпечення верховенства прав та свобод людини і громадянина. Воно має свої процесуальні, організаційні сутнісні та юрисдикційні особливості, однак при цьому воно має узгоджуватися з визначеними Конституцією України принципами. Насамперед конституційне правосуддя має забезпечувати судовий захист прав людини та ґрунтуватися на таких універсальних судових принципах, як відкритість та гласність судового процесу, доступність та неупередженість конституційного правосуддя, змагальність сторін та рівність перед законом і судом, свобода сторін у наданні ними своїх доводів та у доведенні перед судом їх переконливості, законність, забезпечення права на захист (представництво).

Крім того, дедалі більше втручання держави у сферу повсякденного життя людини вимагає дотримання принципу пропорційності такого втручання для забезпечення справедливого балансу між інтересами індивіда і суспільства (держави). За Конституцією України права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; права та свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією України, не є вичерпними; вказані права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; конституційні права та свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України, при цьому в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень (статті 21, 22, 64).

Якщо права, гарантовані Конституцією та законами України, не мають абсолютного характеру і можуть бути обмежені державою, яка користується широкою свободою розсуду в цій сфері, то КС України повинен контролювати, щоб такі обмеження відповідали нормам закону – вони не повинні обмежувати гарантовані права до такої міри, що останні втрачають реальний зміст: такі обмеження повинні переслідувати законну мету, а їх засоби, які використовуються, мають бути розмірними (відповідними). Саме інститут конституційної скарги, на наш погляд, виступатиме тут ефективним засобом захисту прав та свобод людини і громадянина від надмірного втручання держави в сферу приватного життя.

Фактично органом конституційної юрисдикції в низці рішень сформоване доктринальне підґрунтя як для наукових розробок щодо запровадження інституту конституційної скарги в Україні, так і для конституційного механізму захисту прав і свобод особи, який може бути задіяний у процесі застосування вказаного інституту⁴.

Конституція України є живим документом, який має тлумачитися у світлі сьогоденних реалій. КС України повинен мати право перевірити, чи не слід у контексті змінених поглядів у суспільстві на правовий захист, який має надаватися фізичним особам у їхніх стосунках з державою, поширити сферу застосування положень Конституції України на такі правовідносини. Доступ громадян до конституційного правосуддя має бути надійною гарантією дотримання державою їхніх конституційних прав.

Важливо передбачити у доповненнях та змінах до Основного Закону України прийняття спеціального закону про конституційне провадження, бо процедури розгляду справ конституційного контролю дуже делікатні, а значна частина проваджень у справах здійснюється у письмовій формі.

Сьогодні також багато дискусій виникає з приводу повноважень КС України. На наш погляд, їх конституційне врегулювання та розширення потребує подальшого удосконалення відповідно до сучасних викликів. Необхідні уточнення межі повноважень КС України. Проблеми щодо визначення змісту, обсягу та меж повноважень⁵, предметної компетенції та її відмежування від юрисдикції загальних, зокрема адміністративних судів⁶, співвідношення повноважень з повноваженнями судів загальної юрисдикції⁷ неодноразово були предметом дослідження як практиками, так і вченими-конституціоналістами.

Повноваження КС України слід розширювати не тільки в межах надання повноважень з розгляду конституційної скарги, яка дасть можливість значно збільшити обсяг гарантій щодо захисту прав громадян. Має місце ряд інших правовідносин, де вагомий висновок та авторитет рішень КС України вичерпали би конфліктні ситуації. При роз'язанні цієї проблеми слід звернути увагу на повноваження конституційних судів низки провідних європейських країн та країн нової демократії. У ФРН, наприклад, громадянам надано право оскаржувати будь-яке судові рішення до Федеративного Конституційного Суду Німеччини, якщо людина вичерпала всі можливості правового захисту в суді загальної юрисдикції. Хоча, згідно з Основним законом ФРН кожний, хто використовує свободу думки, викладання, зборів, об'єднань, таємницю листування, право власності, право притулку та деякі інші права і свободи «для боротьби проти основ вільного демократичного ладу позбавляється цих основних прав» за рішенням конституційного суду (ст. 18 та § 13 п. 1 Закону про Федеральний Конституційний Суд Німеччини)⁸.

У таких країнах, як Азербайджан, Албанія, Вірменія, Грузія, Македонія, Молдова, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Туреччина, ФРН, Хорватія, Чехія, конституційний суд здійснює контроль щодо відповідності основному закону статутних і програмних документів політичних партій та їх фактичної діяльності. За результатами такого контролю орган конституційної юрисдикції уповноважений ухвалювати рішення про заборону конкретної партії або про зупинення її діяльності⁹.

В Іспанії та Португалії припускається оскарження (оспорювання) в конституційному суді мандата новообраного члена парламенту, а в Австрії, Болгарії, Греції, Грузії, Чехії орган конституційної юрисдикції вирішує питання позбавлення депутатського мандата, зокрема, у зв'язку з порушенням вимоги щодо несумісності. Проте, у ФРН у конституційному суді може бути оскаржене парламентське рішення про невизнання мандата новообраного депутата¹⁰. У Туреччині конституційний суд уповноважений позбавляти члена парламенту недоторканності.

У Молдові конституційний суд констатує існування передбачених основним законом підстав розпуску парламенту, після чого повноваження останнього можуть бути достроково припинені. Відповідно до Конституції Білорусі конституційний суд за зверненням президента має визначати наявність чи відсутності «фактів систематичного або грубого порушення» конституції з боку парламенту (стаття 94і), а в Узбекистані при виникненні у парламенті «нездоланних перешкод, які загрожують його нормальному функціонуванню», або при «неодноразовому» ухваленні ним рішень, що суперечать конституції, президент «за узгодженням з конституційним судом може розпустити законодавчий орган (ст. 95 Конституції Узбекистану).

У деяких країнах конституційний суд бере участь у здійсненні процедури щодо дострокового припинення повноважень президента; ступінь і форми такої участі в різних країнах можуть бути різними. В Австрії, Албанії, Болгарії, Македонії, Словаччині, Угорщині, Хорватії, Чехії і ФРН конституційний суд розглядає справи за відповідним обвинуваченням президента і може ухвалити рішення про усунення його з посади.

В Азербайджані, Вірменії, Киргизстані, Литві і Чехії конституційний суд (у Казахстані – конституційна рада) надає висновок щодо нездатності або неможливості здійснення президентом повноважень через стан його здоров'я чи інші перешкоди. В Азербайджані конституційний суд на підставі висновку верховного суду уповноважений ініціювати розгляд у парламенті питання про дострокове припинення повноважень президента. У Вірменії, Киргизстані, Литві, Монголії і Таджикистані парламент ухвалює рішення про усунення президента на підставі відповідного висновку конституційного суду, в Грузії – якщо конституційний суд підтвердив факт порушення конституції і верховний суд засвідчив наявність ознак складу злочину в діях президента, а в Росії – якщо верховний суд підтвердив наявність у діяч президента складу злочину і конституційний суд сформулював висновок про дотримання встановленого порядку обвинувачення.

Важливе значення мають повноваження конституційного суду щодо контролю за виборами і референдумами. Здебільшого конституційний суд вирішує спори щодо конституційності та законності проведення виборів або референдуму та їх результатів. Наприклад, у Молдові конституційний суд має підтвердити або не підтвердити результати парламентських виборів і референдуму, в Азербайджані – президентських і парламентських виборів. Справи щодо виборів і референдумів уповноважена розглядати також Конституційна рада Франції¹¹, яка здійснює конституційний контроль за підготовкою і проведенням виборів, а саме: вона має право приймати і оприлюднювати рішення про анулювання результатів голосування всіх видів політичних виборів загальнонаціонального рівня. При цьому вона здійснює конституційний контроль за підготовкою, безпосереднім проведенням виборів, голосуванням і підведенням підсумків як стосовно президентських, законодавчих і сенатських виборів, так і загальнодержавного референдуму.

Не менш важливим, на наш погляд, було би повноваження стосовно права законодавчої ініціативи з питань свого відання, бо час від часу проблеми щодо розширення меж повноважень чи самообмеження КС України при розгляді ним окремих категорій справ, обвинувачення в присвоєнні компетенції стають предметом дискусій практиків і теоретиків¹². На наш погляд, якщо мають місце поодинокі випадки так званого привласнення повноважень (перевищення меж повноважень, набуття повноважень), то такі не мають суперечити юридичній природі органу конституційної юрисдикції і його призначенню як інституту судового конституційного контролю.

Заслужують на увагу повноваження конституційного суду Вірменії щодо забезпечення ним гарантій судді конституційного суду, унеможливлення тиску на нього через безпідставне звільнення, порушення кримінальної справи, арешту тощо передбачені п. 7 ст. 100 Конституції Вірменії, а саме: вказаний суд у визначеному законом порядку дає висновок про припинення повноважень члена конституційного суду щодо його арешту, притягнення в якості обвинуваченого, а також порушення щодо нього питання про притягнення до адміністративної відповідальності в судовому порядку¹³. За наявності таких повноважень у КС України гарантії незалежності та захищеності суддів цього суду були би реальними і дієвими. Такі повноваження унеможливили би проблеми, пов'язані із втручанням інших гілок влади в діяльність конституційного суду, намаганням впливати на його рішення, з тиском на суддів КС України шляхом їх безпідставного звільнення (2007) тощо.

Суб'єкти права конституційного подання та конституційного звернення неодноразово зверталися до КС України щодо порушення процедури прийняття окремих законів з мотивів голосування одних народних депутатів України за інших, однак за такими матеріалами ним були винесені ухвали про відмову у відкритті провадження у зв'язку з відсутністю у суду повноважень щодо перевірки вказаних фактів¹⁴. При цьому КС України висловив правову позицію, за якою «правовий акт визнається неконституційним повністю чи в окремій частині, якщо була порушена встановлена Конституцією України зокрема процедура його ухвалення. Такими конституційними положеннями є: рішення парламенту приймаються виключно на його пленарних засіданнях шляхом голосування, яке здійснюється народним депутатом України особисто; визначена кількість голосів народних депутатів України від конституційного складу парламенту, яка необхідна для прийняття того чи іншого рішення»¹⁵. При цьому дієвого механізму контролю та відповідальності за вчинення таких неконституційних дій народними депутатами України в Конституції України не передбачено. Як впливає з кількості звернень вказані порушення мають систематичний характер, а тому конституційний контроль у цій сфері правовідносин є вкрай необхідним. З метою здійснення конституційного контролю за такими важливими правовідносинами, як процедура прийняття законів, в Конституції України слід розширити повноваження КС України, наділивши його такими в цій і в частині дослідження фактів порушення при голосуванні депутатами особисто тощо.

Конституційний Суд Литви ухвалював рішення, за якими визнавав факти голосування одних членів Сейму за інших неконституційними, бо за Конституцією Литви (п. 4, ч. 3 ст. 105) він має повноваження давати висновки щодо відповідності Конституції Литви конкретних дій членів Сейму і державних посадових осіб, стосовно яких порушено справу про імпічмент¹⁶, при цьому він піддає аналізу та перевірці факти щодо вчинення таких дій. Крім того, за Конституцією Литви щодо членів Сейму та державних посадових осіб, дії яких Конституційним Судом Литви визнані неконституційними, як наслідок законодавством Литви пе-

редбачено відповідальність – усунення з посади. Як вище зазначалося, КС України такого повноваження не має, а тому перевірка фактів незаконних дій народних депутатів України виходитиме за межі його повноважень та й правові наслідки за такі дії щодо порушників Конституції України чинним законодавством України не передбачені.

Тільки чітке здійснення своєї компетенції кожним органом державної влади, зокрема КС України, покладеного на нього обсягу публічних справ¹⁷, здійснення виключно тих повноважень, якими його наділено Конституцією України і законами України відповідно до компетенції, додержання меж повноважень, є запорукою та основою балансу між гілками влади¹⁸ у механізмі стримувань і противаг.

¹ Селіванов А. Хто відповідальний за виконання рішення Конституційного Суду України / А. Селіванов // Голос України. – 2011. – № 51: 22 березня. – С. 4.

² Закон України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» (зі змінами і доповненнями) // ВВР. – 1997. – № 40. – Ст. 263.

³ Селіванов А. О. Нові конституційні засади судової влади. Вступ з принципових питань / А. Селіванов // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 2 (7). – С. 83.

⁴ Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні: Монографія / О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш, С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова. – К.: Атіка – Н, 2010. – С. 66.

⁵ Козюбра С. І. Конституційний Суд в системі органів державної влади // Державна правова реформа в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. (листопада 1997). – 1997. – С. 20–24; Маркуш М. А. Повноваження Конституційного Суду України: практичні проблеми та шляхи їх вирішення / М. Маркуш // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4–5. – С. 88–97; Скомороха В. С. Проблеми судової влади в юрисдикції Конституційного Суду України: досвід, перспективи / В. Скомороха // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2003. – № 1. – С. 46–61; Тесленко М. В. Окремі аспекти взаємовідносин Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції / М. Тесленко // Право України. – 2003. – № 12. – С. 6–11; Ткачук П. М. Конституційний Суд України: теоретико-правові питання діяльності / П. Ткачук // Вісник Конституційного Суду України. – 2006. – № 4. – С. 23–37.

⁶ Селіванов А. О. Хто відповідальний за виконання рішення Конституційного суду України / А. Селіванов // Голос України. – 2011. – № 51: 22 березня, вівторок. – С. 4; Кампо В. М. До питання меж предметної компетенції у діяльності Конституційного Суду України / В. Кампо // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 4. – С. 96.

⁷ Бойко В. Ф. Застосування конституційних норм судами загальної юрисдикції / В. Бойко // Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, жовтень 2000 р.) / Одеська національна юрид. акад., за ред. С. В. Новікова, М. П. Орзіха. – Одеса, 2001. – С. 47–53.

⁸ Закон про Федеральний Конституційний Суд Німеччини. – Бонн: Редакція Інтер Націоналес, 1996. – С. 12.

⁹ Конституционное право государств Европы / Отв. ред. Д. А. Ковачев. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – С. 320.

¹⁰ Див.: § 12 Закону про Федеральний Конституційний Суд Німеччини. – Бонн: Редакція Інтер Націоналес, 1996. – С. 49.

¹¹ Шаповал В. М. Суд як орган конституційного контролю (із зарубіжного досвіду) / В. Шаповал // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 6. – С. 31.

¹² Див.: Авакьян С. А. Конституционное право России: в 2-х томах / С. А. Авакьян. – М.: Юрист, 2010. – С. 606–617; Бринцев В. Д. Політико-правовий аналіз ролі Конституційного Суду України у законодавчому процесі / В. Бринцев // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 1. – С. 62–78; Окрема думка судді Конституційного Суду України Маркуш М. А.; Окрема думка судді Конституційного Суду України Ткачук П. М. Рішення Конституційного Суду України № 13-рп від 26 червня 2008 року у справі про повноваження Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 5. – С. 30–37, 38–40; Маркуш М. А. Регламент Верховної Ради: конституційний аспект / М. Маркуш // Віче. – 2009. – № 24 (261). – С. 4–8; Окрема думка судді Конституційного Суду України Ткачук П. М. у справі про Регламент Верховної Ради України // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 2. – С. 24–27; Тацій В. Я. Межі тлумачення Конституційним Судом Конституції і законів України / В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика // Вісник Конституційного Суду України. – 2002. – № 2. – С. 60–65; Тихий В. П. Основні повноваження Конституційного Суду України (коментар до статті 150 Конституції України) / В. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. – 2003. – № 4. – С. 31; Тихий В. П. Актуальні проблеми повноважень Конституційного Суду України / В. Тихий // Конституційний Суд України в системі органів державної влади: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали міжнар. конф. (м. Київ, 16 травня 2008 р.). – К., 2008. – С. 159–160; Тихий В. П. Повноваження Конституційного Суду України та правова природа його рішень / В. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. – 2006. – № 4. – С. 39; Шаповал В. М. Конституційний Суд України / В. М. Шаповал // Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи. – К.: Ін-т держави і права ім. Корещюка, 2001. – 300 с.

¹³ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.concourt.am/>

¹⁴ Ухвали Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 104 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про прийняття в першому читанні проекту Земельного кодексу України» № 1-у від 28.02.2001; у справі за конституційним поданням 125 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» № 5-у від 01.03.2001; у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про визнання такою, що втратила чинність, Постанови Верховної Ради України «Про призначення членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення» № 25-у від 16.05.2001; у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» № 47-у від 27.12.2001; у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про ратифікацію Про-

токолу № 6 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, який стосується скасування смертної кари, 1983 року» № 46-у від 11.07.2002; у справі за конституційним поданням 64 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу другого пункту 1 Постанови Верховної Ради України від 11 липня 2003 року та Постанови Верховної Ради України від 24 грудня 2003 року № 19-у від 25.02.2004; у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (реєстр. № 4105)» від 24 грудня 2003 року зі змінами, внесеними згідно з Постановою Верховної Ради України «Про внесення доповнення до Постанови Верховної Ради України «Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (реєстр. № 4105)» від 3 лютого 2004 року № 51-у від 03.06.2004; у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів № 16-у від 1.06.2011 року; у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік; у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України» № 19-у від 16.06.2011; у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді» № 40-у від 07.09.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://upiter/pls/wccu/> тощо.

¹⁵ Ухвала Конституційного Суду України від 25 лютого 2004 року № 18-у/2004 . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://upiter/pls/wccu/>

¹⁶ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lrkt.lt/Konstitucija.html>

¹⁷ Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. – М.: Юринформцентр, 2001. – С. 43.

¹⁸ Баглай М. В., Туманов В. А. Малая энциклопедия конституционного права. – М.: Изд-во БЕК, 1998. – С. 188.

Резюме

У статті розглянуто актуальні проблеми реформування конституційної юрисдикції в Україні, обґрунтовано необхідність розширення меж повноважень і Конституційного Суду України, та досліджено нові концептуальні підходи до удосконалення конституційного судочинства в Україні.

Ключові слова: конституційні засади; конституційні права та свободи людини і громадянина, конституційна скарга, конституційне судочинство, повноваження Конституційного Суду України, концепція конституційного судочинства, реформування конституційної юрисдикції.

Резюме

В статье рассмотрены актуальные проблемы реформирования конституционной юрисдикции Украины, обосновано расширение полномочий Конституционного Суда Украины, аргументирована необходимость исследования новых концептуальных подходов к совершенствованию конституционного судопроизводства Украины.

Ключевые слова: конституционные начала; конституционная жалоба, полномочия Конституционного Суда Украины, концепция конституционного судопроизводства; конституционное судопроизводство; реформа конституционной юстиции.

Summary

The article researches urgent issues of the reform of the constitutional jurisdiction in Ukraine; the necessity to expand the authorities of the Constitutional Court of Ukraine and well as to research new concept approaches towards improvement of constitutional adjudication in Ukraine are substantiated.

Key words: constitutional fundamentals, constitutional human and citizens' rights and freedoms, constitutional complaint, the authorities of the Constitutional Court of Ukraine, the concept of constitutional adjudication, reform of the constitutional jurisdiction.

Отримано 17.01.2012

Г. В. ПАДАЛКО

Геннадій Вадимович Падалко, кандидат юридичних наук

СЛУЖБА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Соціально-політичні процеси в українському суспільстві, зміна пріоритетів у державотворенні та правотворенні, інституціоналізація та конституювання місцевого самоврядування як фундаментального інституту конституційного ладу та виду публічної влади, спонукали вітчизняну юридичну науку до пошуку моделей служби в органах місцевого самоврядування, які базуються на врахуванні нових чинників. Очевидним